

Д-р Марија Емилија Кукубајска:

НАРОДНИ ПРИКАЗНИ ЗА СМРТТА И ВЕЧНОСТА ВО ФОЛКЛОРНАТА ЛИТЕРАТУРА НА МАКЕДОНИЈА И САД

Посвета:

На Еми,

мојата највозвишена инспирација за творење, истражување на животот, верба во вечноста.

В О В Е Д

Тајната за животот и смртта, за материјалното постоење и за духовното, нематеријално проектирање на живот по смртта, во надземни, или подземни домени, е мобилизирачка мотивација во потрагата на човекот по одговори на пра-прашањето: *зошто сме овде?*

Во оваа потрага дизертацијата споредува традиционални и ревидирани примери од фолклорни наследства од XVIII до XX век во САД и Македонија низ евро-американски и индијанско-американски приказни, и низ приказни од македонскиот фолклорист Марко Цепенков.

Тезата анализира примери од народната литература кои одразуваат и фантазија и фактичност, имагинација и астрономија, мистерија и научна медицина која продира до кодот на бог вграден во човекот.

За прашањето дали потрагата по вечниот бог или бојјата вечност е во основата на битието, американскиот научен аналитичар Џефри Клугер во студијата под наслов „Дали Господ е во нашите гени?“ („Тајм“ магазин, 2004) изведува паралелни научни докази спрема кои човековото битие не можело да преживее (не само духовно), без архетипското чувство за постоење на божествената моќ, таа *сила* која е во контрола на вечноста (животот и смртта, инстилирана од создател досега недефиниран од човекот, и покрај сите теолошки доктрини.

Со ова анрополошко и етнолошко прашање се занимавале и научници како Исак Њутн кој, по своите грандиозни истражувања во филозофијата и космологијата на вселената, призна дека „*И законот за гравитација е дело на Господ*“.

Народните приказни се евиденција за тој гравитационен сооднос помеѓу животот и смртта, за привремено враќање од смртта или за трајно надминување на смртта со вечност, како и за нередот што го чини злото против невините жртви, но и за доживување на редот и на „рајските благослови на земјата“.

Народните приказни во САД имаат историја на пренесување на европското наследство, кое останува да е доминантно и до денес, иако во американската хетерогена културна и етнолошка традиција интензивно се има вклучено и фолклорот на американските домородци, „Индијанците“. Во Македонија Марко Цепенков се посветил на тивко но грандиозно собирање на субстратот на македонската народна мисла како еден од македонските цивилизациски придонеси за Балканот, и придобивки за Европа.

Една од основните цели на оваа теза е да се обработат примери на приказни од Америка и Македонија кои независно а комплементарно, задржале во себе и христијански светоглед за смртта и вечноста, како дел од универзалните верувања во позитивен, етички, афирмативен однос кон животот, смртта и бесконечноста.

I. Просветителството, преродбата и народното творештво во Македонија (со мотиви за смртта и вечноста)

Дејноста на просветителите и на собирачите на народни умотворби (Пејчиновиќ, Крчовски, Јордан Хаџи-Константинов – Џинот, браќата Миладиновци, Шапкарев, Цепенков и другите), се совпаѓа со европските и со американските циклуси на собирање на народни

умотворби, како и на печатење на морални пораки во рамки на христијанската и народна литература во САД.

Собирачката дејност во Македонија од преродбенскиот период ги има поставено целите:

- афирмација на народниот македонски творечки гениј
- афирмација на христијанскиот европски и мулти-културен балкански идентитет
- афирмација на фолклорот, традицијата и македонските обичаи
- Зачувување на традиционалните наследства од денационализаторски, негаторски тенденции на соседните народи
- одржување на верата во надсмртното во народните приказни

II. Ментално-духовно и астро-физичко толкување на „смртта и вечноста“

Народната приказна со своите архаични корени, кои бараат одговори за смртта и вечноста, има филозофско-духовни паралели (за кои пишува и Њутн) со современите научни тези и хипотези, кои бараат физички мерења на филозофско-емпириските закони на космосот во човекот и вон него. Тезата се задржува на небесно-земните релации во народните приказни и наведува уште некои научни, и научно алтернативни паралели за *физичкиот* светоглед, Како поткрепа за ова е основата на математичкиот и астро-физички принцип на релативитет истакнат и од Галилеј кој ги содржи и принципите по кои се раководи и психата на човекот низ времињата и нејзиниот одраз во духовните интерпретации на приказните. Sprema Галилеј законите на физиката се исти како и духовните закони на светот, тие се движат со константна брзина на меѓузависни информации и во принципиелна линија, независно од посебната, релативизирана брзина или правец на дифузија на енергијата (пораките во приказните, на пример). Оттаму, Галилеј се приближува до теоријата на релативитетот, како и до паралелата помеѓу физичките и духовните закони во кои привлечноста на Бог и на човекот е суштина и во културолошката гравитација кон поимот за вечност.

Во феноменот на смртта во народните приказни може да се воочи дека во мигот или во линијата на смртната транзиција, не постои апсолутно мирување, туку „премин“ кон вечноста (светла или темна). Таа проекција експлицитно е симболизирана преку приказните за „Индијанската девојка“, „Злата Позлатена“, „Црвенкапа“, „Снежана“, и „Луѓето во посета на сонцето“. Сите тие карактери се враќаат во (поинаков) живот по животот., за да постанат подобри човечки суштества, за да заслужат вечност. Македонската народна приказна за луѓето во посета на сонцето, како и индијанската народна приказна за враќање од светот на мртвите, искажуваат благодарност кон новата можност да му служат и на човекот и на бог, пред да им дојде правиот час за заминување од земјата.

Таа христијанска радост и благодарност која се среќава и во овие народни приказни, е изразена како екстатично *копнеење да се посети вечноста* и како верна подготовка да се гравитира, прејде од несовршениот живот кон идеалниот свет на вечноста на вселената (пример: индијанската девојка им помага, ги лекува земните браќа и сестри – откако се враќа од „мртвите“, за одново и засекогаш да заслужи да се упати кон вечноста). Македонскиот крал ја наградува со свадба божествената трпеливост и истрајност на неговата вистинска невеста, сестрата на божественото сонце, откако таа „смртоносно“ но неуништиво бива трансформирана од зли сили, за да истрае и да заслужи предодредена можност за свое продолжување во вечноста.

Овој мотив има свои паралели и во други митологии и религии . Наспроти атеистичкиот очај од бесперспективноста на животот, или презир кон таквата верничка радост, христијанскиот светоглед на животот, одразен во фолклорот одбран за наша анализа, не е во колизија, ниту во очаен револт против смртта, како што и не е во негирање на вечноста.

За вербата во вечноста и за делата на прогласување на таа вечност како бескрајна иднина по овоземната смрт, пишуваат многу апокрифни литератури и легенди на сите јазици, покрај најпубликуваната и најпреведувана книга на светот, Библијата.

Тезата има за цел во глобалната либерализација и дифузија на фолклорни и религиозни слободи и права да даде придонес во новата специфична дефицитарност: *христијанско хуманизирање*, „*христијанска хоминизација*“ – очовечување, наспроти насилничкото уништување и криминал против божјата заштита, милост и награда („Бабината Мома Злата Позлатена“).

Истражувањето ја наведува и разликата меѓу христијанскиот и атеистички и и политеистички светоглед во приказните за да се согледа верувањето, разликата во верувањето или неверувањето во вечен живот. Спрема атеистичкиот светоглед, тој самиот себе се ослободува од чувството за вина или казна (во отуство на Бог кој суди за злосторствата и за казната) и спрема атеистичките книжевно-фолклорни дела, анализите на приказните со мотиви за смртта (убиството на жртвата) се интерпретираат како олеснување, катарза, уживање во ослободување на криминални и психопатолошки набои на индивидуата, и на заедницата.

Атеистичкиот, пагански светоглед на смртта и вечноста, одобрува рушење на светлиот, прочистувачки, божествен, христијански проектиран (профетиран) ред и мир, зашто наспроти верничкиот (христијански) благодет и благослов на вечноста, неверничкиот, нехристијански гледа на животот и на космосот во приказните како на неред, хаос, деструкција на хармонијата и постојана неможност човекот да ја негира неправдата. Спрема овој тренд атеистичките толкувања и ревизии на народните приказни, пред се продуцирани во САД, илустрираат до која степен се имаат одвивано одредени фолклорни ревизии и реконструкции преку свеста на некои радикално атеистички автори од западната литература и култура базирана на фолклорот. Христијанскиот фолклорен светоглед во смртта гледа *избавување* на патот кон светоста, а не *изживување* по патот на канибалско задоволување „на паганските богови“. Ниту во сакралните фигури на светците, ниту во фолклорните карактери на „Снежана и седумте Џуџиња“, „Црвенкапа“, „Бабината Мома Злата Позлатена“ и „Луѓе во посета на небото“, христијанскиот светоглед не го толкува чинот на смртта како варварски канибализам, туку како возвишен премин, транзиција кон вечната етика и естетика на христијанското апсолутно добро.

За разлика од научно докажувани принципи во причинско-последичната врска на злочинот и казната, како акција и реакција, новодопските еклектички ново-компонирани книжевни дела засновани на фолклорот (новите фолклорни верзии на „Црвенкапа“ во САД), манипулираат со егзистенцијалистичкото „верување во апсурдот“ дека, бидејќи бог не постои, но самиот живот на земјата е се, а спрема тоа нема ништо надвор од животот, во смисла на продолжување на душата, оттаму и убивањето и злосторството (спрема атеистичките верзии на Црвенкапа) се наличје на истото бесмислено и неетичко лице, со уживање во насилното убивање и бизарното чувство на освета против „доброто“ набожното, во чинот на сквернавање на „светоста“ низ наведените приказни.

III. За транспарентно, културолошки толерантно проучување на фолклорот

Во прилог на транспарентно, културолошки толерантно разбирање помеѓу христијанска и нехристијански современи разбирања за поимања на смртта и вечноста во фолклорот, традиционалните конзервативни културолози во САД сметаат дека науката не може да си дозволи да го исклучи и анатемизира христијанскиот аспект на анализирање на научните дисциплини, народните приказни од диверзитетот на народите, културите, верите и јазиците на модерниот свет, пред се во САД. За ова, како и за негативните социо-културни промени во САД, посебно во 2009 година, пишува Вилијам Федерер, во книга „*Лукаат во нас*“ (Back Fired). Во неа Федерер наведува факти за историјата, културата и фолклорот на САД кои укажуваат на христијанската основа при создавање на оваа земја и култура составена од сите култури на светот. Федерер ја идентификува нетолерантната, радикално лева книжевна, медиумска и издавачка цензура која со новата „идеологија на промени“ непомирливо ги ускратува слободите на традиционалниот, христијански, евро-центристички приод во истражување на духовната култура на САД, за сметка

на атеистичките, политеистички, секуларни, не-европски и анти-американски влијанија и групи на интереси во САД. Со оваа тема се занимавале и други автори наведени во тезата.

IV. Науката и религијата – со комплементарни вистини за културата и фолклорот

Тезата го застапува мислењето дека научните и христијанските толкувања на фолклорот не се во суштина спротивставени, туку се комплементарни, и дека имаат заедничка цел: да го толкуваат “духовното наследство“, мемории, асоцијации и нивните интеграции помеѓу практичното и духовното постоење и нивната меѓусебна, синкретична, синтетизирана транспозиција во народни приказни, фолклор. Во анализата на приказните кои ја третираат смртта и вечноста, тезата доаѓа до сознание дека научниците треба да отпочнат да се занимаваат со задача низ *обновен објективизам*, непристрасно да ја преиспитуваат и националната како и „над-националната“ порака во народни приказни, а при тоа да не ја отфрлаат нивната религиозна етика со нивниот нов анимозитет (како што К. Маркс и атеистите на 19 век ја отпочнаа својата опсада на академската слобода во западната мисла и народното книжевно творештво како депозит на религијата и како предизвик на науката денес

V. Десакрализација и деификација на фолклорните потраги по бесмртноста

Истражувањата на темата за десакрализација на фолклорните наследства доведуваат до сознанието дека застапниците на недоволно одговорната, неограничена слобода на ревидирање и интерпретирање на фолклорот во САД одбираат фриволено десакрирање на постоечките традиционални вредности во народни приказни. Опасноста од последиците на таквите идеолошки и политизирани индоктринации веќе има навлезено во културологијата и масмедиумите на САД. Потребата од традиционалната мисла на САД да се брани од девалвација на културните наследства кои ја формирале Америка во сета нејзина научно-истражувачка моќ е еднаква на потребата Америка да се брани од нов вид на централизирана диктатура на радикалните леви идеологии, диктатура за која Марк Левин предупредува дека ги има сите манифестации на тиранија против индивидуалните и институционални права и слободи на американската слободарска традиција во слободите и правата на креативната мисла, во овој случај со христијански светоглед на приказните.

VI. Бог е мртов со своето про-светителство, да живее човекот на просветителството

Во периодот на европско-американската левичарска просветителска транзиција: од верба во духовно совршенство до безбожна, и парадоксално заменета, верба во материјалистички, натуралистички, човеко-центричен поглед на светот (човекот го создава богот, неопходен е атеизмот – П. Шели), се јавува христијанскиот ентузијазам на браќата Грим. Тие ја собираат и конзервираат за идните наследници – духовната култура на западната народна традиција на раскажување народни приказни што од Германија се прошириле преку првите европски доселеници кои со себе ги донеле најубавите приказни од своите германски, англо-саксонски и викиншки банки на верувања.

Моралните вредности за атеистичките романтичари од времето на браќата Грим, претставувале ограничување на нивните анархични слободи, и стега за нивните атеистички побуни против постоење на вечност на духот во доменот на бог, како и против неограниченото кршење на етичките, општествени и културни норми.

VII. Атеизмот не е својствен на македонската преродба и просветителство

Додека ги разгледува влијанијата на атеизмот, секуларизмот, прагматизмот и моралниот утилитаризам во англо-американското книжевно однесување кон фолклорот за смртта и вечноста, тезата констатира дека во оваа фаза македонскиот фолклор ги има задржано во архаична оригиналност народните приказни кои го збогатувале и поучувале народниот, како и индивидуалниот дух: за вербата во христијанскиот спас со вечен живот. Текстовите на македонските преродбеници и просветители не се откажуваат од милениумски зачувани и прагматично користени поуки од христијанските извори холистички споени со фолклорните традиции, како што во народните македонски приказни среќавме и натприродни суштества како причинители за смрт.

Македонскиот фолклор останува во својата “невина“ праформа да ги носи своите вековни белези на здрави, конструктивни, космополитски, космички широки согледувања на тајните и чудата на смртта и вечноста.

За анализа и контрастирање на атеистичкото влијание во американската литература, култура и фолклор, незаобиколен е грандиозниот придонес за академска а здраворазумска анализа на генијалниот ум на Вилијам Бенет. Неговото дело „Американски патриотски алманах“, донесува 365 убедливи причини поради кои треба да се почитува и сака убавината и величината на Американскиот етнос кој верува во вечниот Бог на христијаните и кој го благословува животот и на земјата и на небото (во вечноста). Ваквиот традиционален светоглед на американската „култура составена од сите култури“ во “нова“ цивилизација, е доказ за традиционалниот светоглед на респектирање на академскиот објективизам, на рамнотежено репрезентирање на фолклорот и историјата, како и на рамноправно коезистирање на атеистичките култури и фолклор во САД со христијанската традиција.

VIII. Народни приказни и постхумни теми

Гримовата приказна за Црвенкапа (за која се смета дека датира од предхристијанскиот период на европските простори, но е ревидирана во периодот на христијанскиот) со нејзиниот мотив: преминување на живо човечко, детско суштество во стомакот на волкот, спрема методите на современата антропологија и етнологија значи сугерирање на „тунел на предупредување“ за верниците, по кој или има или нема спас за душата. Во случајот на Црвенкапа, оригиналната верзија нуди спас, праведното, безгрешно девојче бива повратено во живот за да ги слави победите над искушенијата (кои можат да ги задесат и децата).

Браќата Грим сугерираат свое христијанско верување спрема кое смртниот премин кон сознанијата за убавината на рајот на земјата и преку него и на небото, се прикажува како восхитувачка духовна трансформација, облагородување, усовршување и надградување на системите на вредности.

IX. Американската народна литература преземена од европската традиција: приказните на браќата Грим

Браќата Грим, родени во Ханау, близу Франкфурт, во областа Есен, Германија, надвор од Европа постанале најпопуларни во САД, зашто оваа најдинамична светска цивилизација во последните 200 години била заснована на европската култура, литература и на христијанска традиција. Народните умотворби собрани од нив воглавно се наследени од милениумот по распадот на римскиот период, се до почетокот на Ренесансата и Реформацијата во Европа, V – XVII век.

Фолклорните, народни духовни содржини акумулирани од овие милениуми, ги пренеле пораките од народниот гениј до Западна Европа - моделирајќи ги народните приказни со ветоглед на Европската христијанска филозофија, теологија и етика задржана и до XVIII век, времето на дејноста на браќата Грим.

Влијанието на Грим е далекусежно и помага во новата софистицирана работа на модерните фолклористи во САД, како Петар и Јоана Опи (со нивните новокомпонирани, но се уште благонаклони приказни за Мајката Гуска, кои ја редуцираат тежината на смртта и комплексноста на вечноста од бајките на Грим, со инфантилизирање, хуморизација, но и со одредена доза на затскривање на чувствата за страв од смртта, и со стерилни поуки за исправен карактер, во отсуство на директни сугестии за вечноста.

По околу 100 години од првото издание на Гримовите народни приказни и нивното внесување во детската “народна“ литература на САД, Волт Дизни ги има преземено тие волшебни културни богатства од народната литература и ги има пренесено на целулоидната трака. На кинематографски јазик Дизни додатно ги санитаризира филмските интерпретирања на приказните, преку раниот холивудски христијански светоглед, а спрема барањата на тогашната сеуште традиционално патријархална американска публика. По повеќе од 150 години од собраните Гримови приказни, метаморфозата на бајките во САД, и нивната дифузија преку нови, *електронски медиуми* доживува експанзија како своевиден мутиран фолклор.

X. Фантазија и факт: За смртната опасност од љубомората и за небесната неуништивост на доблеста („Снежана и седумте цуциња“, спрема браќата Грим)

За оваа круна на детските народни приказни од евро-американско наследство некои фолклористи веруваат дека се засновува на постоечки ликови од хроники документирано во областа Есен, Германија.

Браќата Грим, за приказната за Снежана и за смрт со труење, како и за враќањето во живот (поради miraкулите на небесните доблести), се претпоставува дека го имаат земено прототипот на благородничката *Маргарет вон Валдек* од Германија која му била љубов на принцот на Шпанија, додека нејзината мајка била почината. И реалната и народната приказна ги содржат основните елементи: невина девојка, принцеза, истерана од дворецот на таткото благородник, под притисок на порочната маќеа, присуството на цуциња (од рудниците во Есен), и дејствие со благословена разврска.

Браќата Грим, со вештини со кои се служел и Шекспир, ја спојуваат коинциденција на фактичкиот настан со принцезата Маргарет, со веќе наследени пагански варијанти на приказната, обработувајќи ја со христијанско морална интервенција и делумно прочистувајќи ја приказната од морбидни сцени (умирање на макеата во вжештени железни чевли), а сепак пласирајќи го ликот на макеата како најчеста манифестација на негативни инстинкти против несвоето, *другоста*. Ликот на Снежана (како и други фолклорни ликови присутни во нехристијански приказни), преку Грим ги популаризира доблестите од библијата кои служат против злото како свето оружје, како рајски штит од пеколните порочни активности на негативноста на земјата,

XI. Смртта како канибализам, персонифицирана во волк, или смртта како насилство од спротивниот пол (поединечен осврт за приказната „Црвенкапа и Волкот“)

Црвенкапа е уште една приказна - модел за умно, убаво и воспитано девојче, чии доблести (храброст, доверба во добрината) не ја согледувале опасноста од темната страна на животот (шумските сверки), ниту дозволувале невиноста да бите опседната со страв од опасноста (разбојници по шумите на сеуште неорганизираните, рурални општества во Западна Европа од пред Хуманизмот и Ренесансата.

Во оваа традиционално етична народна приказна, Црвенкапа на бабата и нуди и духовна храна, љубов и желба за интер-генерациски дијалог, подршка, утеша во старите и болни години, неоотугена комуникација меѓу старата популација и нејзините наследници.

Браката Грим немале намера да дадат портрет на Црвенкапа како непослушно, палаво девојче кое непокорно скренува од патот низ шумата. Тезата во своите истражувања укажува на спротивната намера од страна на секуларните, релативистички и атеистички ревизионисти. Тие во нео-фолклорните продукции во САД му импутираат на ликот на Црвенкапа девијација во детско-младинското поведење. Грим не би се сложил со овие цинично прогресивни ставови, што се заклучува од неговиот етички светоглед спрема кој Грим интервенира со христијански стандарди во своето делумно едитање не дозволувајќи Црвенкапа да биде презирана поради отстапување од утврдените норми на поведење (скренување од патот, за да набере цвеќе). Грим употребува блага поука за безбедност и одбегнување на грешки со трагични последици (напад од непријателот).

И денес моралната порака од приказната за Црвенкапа можеме да ја дознаеме од изјавата на самата *препородена* хероина, Црвенкапа, без додатни дезинтерпретации. Таа порака носи детска, но морална самокритика, само-контрола и дисциплина на духот (една од деветте доблести како Плодови на Духот од Новиот Завет), со обновена и доградена самосвест која се обраќа кон самата себе си, како и кон слушателите и читателите на приказната: „*Повеќе никогаш не смееш сама да скршнеш од патот и да трчаш низ шумата, кога мајка ти ќе ти забрани*“.

Црвенкапа донесува морална пресуда со оваа опомена пред својата чесна свест и совест. Факторот смрт е надминат спрема христијанскиот светоглед, бидејќи пренесувачите на народните приказни ја проектирале во приказната својата потреба и желба да веруваат дека смртта не доаѓа така лесно и абсурдно против добронамерната, доблесна внука, и добрата, сакана баба.

XII. Спасоносниот фактор: христијанско милосрдие кон невиноста

Во народна литература со приказни за деца и возрасни, собирани од антрополози, етимолози, лекари или црковни лица, природата на растителниот и на животинскиот свет говори, комуницира со светот на човекот, среде сите разлики на мноштвото богови или духови во природата.

Менталниот склоп кај луѓето и животните, низ конкретните предмети или низ апстрактните идеи, и во приказните на Алгонкиските Американци, како и во приказните на Маори племињата во Нов Зеланд од Полинезиско потекло (Aotearoa), се одвива на исто рамниште како и европските саги, што може да се интерпретира дека

- а) животните се проекција на човековите идеи во нарациите за животот и смртта или
- б) дека животните се издигнати и на повисоко ниво над човекот, и се отелотворенија на божества чија мудрост за вечниот живот се проектира во човекот.

Персонализацијата на волкот во улога на опомена против смртта како опасност од животинскиот свет сирка и напаѓа од сите конструкции на народни приказни кај сите народи од класификацијата на Арне Томпсон, што е доказ дека и условно наречените “диви“ племиња како и западно европските христијани (кои минале низ сопствената варварска фаза, но најбрзо ја надминале), споделуваат степени на култ и на културни размисли за смртта и вечноста и на своевидно и делумно ограничено но функционално разрешување на мистеријата на постоењето низ божествено индуцираната интелигенција луѓето, која во име на вечната божествена усовершеност е сепак супериорна над злото (симболизирано со животните).

Приказната за Црвенкапа е и доказ дека човековото битие продолжува да ја води својата одисеја во народните приказни употребувајќи само-анализа и само-помош среде непознатата сила (спрема народната, и теистичка мудрост: „помогни си за и господ да ти помогне“). Народот го внесува, го измислува ловецот, за тој да биде агенсот, посредникот, интервенцијата на господ, во исполнување на небесната волја за *излез*, спас од земните премрежија, кон посмртниот, втор живот на заслужните.

И македонската приказна за Болен Дојчин, попримила натприродни карактеристики на легенда за полу-смртната фаза и за духовна победа која обезбедува божји благослов. Оваа легенда

навлегува во доменот на духовен живот после *умртвениот* физички живот, кога средновековниот јунак Дојчин преку духовната волја доживува и физичка снага, за да ги искупи своите гревови преку борба со Црната Арапина (навлегувањето на турската војска на Балканот, преку Солунското поле, 14 век).

XIII. Додатни мотиви на сличност на Црвенкапа со други приказни (однос кон реставрација на животот)

Широко застапена во фолклорот е варијантата за „Волкот и седумте јариња“, прикажана и од Грим. И во неа разбеснетиот волк ги проголта своите жртви, но и тие исто така се ослободуваат неповредени. Тезата дава паралела со библиската сличност на оваа тема преку старозаветната приказна за „Јона и китот“, каде Господ дозволува Јона да се најде во челуста на китот само за да излезе од *таквата смрт* како од подготовка за повисоки морални процеси во животот, пред да ја заслужи вечноста, како победник над искушенијата на земјата. За поткрепа на ова христијанско верување тезата наведува пример со Англија каде постојат 250 цркви изградени од почит и благодарност кон избавување на Св. Маргарита од смртта, со излегување од стомакот на змејот. Како морален христијански победник, таа постанува патрон на болните на земјата (посебно болните од бубрези), бремените жени, невините деца, невините осуденици, прогонетите.

Вакви нео-фолклорни приказни во САД применуваат пристрасно, саркастично исмевање на традиционалниот морал и на вербата во позитивната улога на животот во подготовка за вечноста, застапувани и од самите браќа Грим, како и од конзервативните системи на вредности во САД. Од тие примери се огледа процесот на секуларна ревизија на Црвенкапа низ кој и самиот секуларизам и атеизам постануваат сопствена жртва во борбата за сексуални и социјални слободи (ратата на девијантни и декадентни поведенија и пракси). И самиот наслов на една от тие книги, „*Политички коректни приказни за пред спиење*“ од радикално либералниот автор Џејмс Фин Гарнер (1974), претставува цинично испревртување на поимот „за пред спиење“ во сексуална перверзија. Традиционалната, конзервативна мисла на САД оваа *политичка коректност* ја смета за академски штетна и етички некоректна културолошка девијација која постанува тивка за Америка на XXот век. Тезата дава примери дека нејзината социо-политичка едностраност веќе наидува на отпор од традиционалниот христијански морал чија инвентивност, трудољубивост и само-иницијативност ги изградил ја гради добрината на Америка.

XIV. Примери од „Политички коректните приказни за пред спиење“ на Џејмс Фин Гарнер (културолошки ревизии кои го опфаќаат фолклорот: Црвенкапа)

Секуларно-радикалното крило на општествено-хуманитарните науки во САД, има продуцирано неколку стотици ревидирани верзии на Црвенкапа, меѓу кои и оние напишани од писателите Џејмс Фин Гарнер, Ен Секстон и Џејмс Турбер, во кои има создадено нови, дискутабилни стереотипови на приказната Црвенкапа. Во тие новокомпонирани „народни“ приказни за Црвенкапа, се репродуцираат примери каде

- бабата изедува секого,
- волкот е вегетаријанец, а
- Црвенкапа е лезбејка.

Во други верзии со радикално-либерална секуларна идеологија

- девојчето (Црвенкапа) го убива волкот со пиштол, или
- сексуално го заведува.

Овој светоглед се оправдува себе си како резултат на етичките промени и девијантните општествени норми во културолошките поимања на традиционалните и трајни вредносни принципи за она што е добро или лошо, исправно или погрешно, за она што може да доведе до спас на душата кон вечноста (рајот) и за тоа колку спрема атеистите рајот со моралните принципи

за совршенство е заменет со хедонизам на слободата и со релативизам во правата на човековото книжевно творештво.

Ревидирањето на американскиот фолклор продолжува од литературата да влијае и на другите медиуми. Филмуваната верзија од 1985, „Во друштвото на Волците“ (*In the Company of Wolves*), е адаптација на делото на современата американска писателка Ангела Картер. И филмот од 1996 година, „Пат“ (*Freeway*), во режија на Метју Брајт, ја адаптира Црвенкапа, како една од најпопуларните фабули во светот, но и како една од најфриволно деформираниите, во смисол на толкување на пораките за борбата меѓу добротото и злото, животот и смртта, физичкото и духовното траење (вечноста) на човековото битие.

XV. Ставови на други антрополози, културолози и медиуми за народната приказна од евро-американската традиција, Црвенкапа

Вон од христијанските толкувања, фолклористите Сентајвс и Тајлор ја имаат анализирано симболиката во Црвенкапа спрема митовите за сонцето и другите циклуси на природата, каде светлото сонце е проголтано од ноќта на стравот и темнината. Тие даваат значење и на нехристијанската интерпретација каде, на пример, месецот мај што и бега на зимата, се ослободува од затвореноста и неплодноста на смрзнатиот период на природата. Имагинацијата на овие академски интерпретации на Црвенкапа претпочитува да го препознае и паганскиот ритуал за настапување на пролетта, „Мајската Кралица“ од кој научниците ја заменуваат цветната круна со црвена капа или црвено капуле со наметка (носено од Црвенкапа како нејзин заштитен знак).

Испитувачкиот и слободарски дух на некои екстремно радикални книжевно-културолошки интерпретатори и критичари, како Бруно Бетелхајм, во неговата студија „Употребата на маѓепсувањето“ (1991), се приклучува на оние веќе застарени анализи засновани на Фројд, во кои делумно се гледа ослободувачкиот емотивен процес на само-осознавање, но во тој процес се исклучува улогата на бог, и божественото значењето на креативистичкото усовршување на божјиот човек создаден од космичка љубов и за вселенски светови на вечноста. Појавата на деструктивна, или идеолошки девијантна санкција и ревизија врз народната литература во САД бележи развој особено по Болшевичката револуција во Русија, по што галопирајќи зема вирулентно неодговорен замав и во научната, во академската и во медиумска мисла.

Се помасовно радикалните лево-ориентирани образовни програми на колежите и универзитетите на САД, од периодот на 1960-те години до денес, со нивната хаотична социјална, сексулна и наркоманска револуција, немилосрдно се борат да ги зачуваат придобивките на својата културна војна против “нормалното и старото”.

Оваа борба не е незасновано споредувана со марксистичките чистки од она што е постаро“ од „социјалистичката авангардна прогресивност“ во која нема место за верување во вечност на човековиот бесценет живот, после неговото материјално, физичко “исчезнување“ од земјата (како во книжевната мисла така и во животот).

Пример за уште една вешто перфидна манипулација на атеистичкиот ревизионизам против американскиот христијански традиционализам се огледа и во алузијата на Црвенкапа во приказната „Во друштво на волците“ од книгата „Крвава Комора“. Авторот е пак гневната феминистка, Ангела Картер (1971).

Истражувањето сака да укаже на реалните процеси во кои приказните на Грим, и на други фолклорни умотворби во САД, со овој ревизионизам доживуваат невидена деформиращка обдукција во име на квази-креативната вивисекција на “традиционалните“ идеи во народната, и авторска, уметност на прикажување. Ревидираните изданија на приказни во САД имаат теми и варијации на бајките на Грим кои најмалку имаат сличност со нивната оригиналност и позитивност во однос на карактерите, верувањата и концептите за благородната смисла на

животот, дигнитетот на смртта и возвишеноста на концептите за бескрајот, за трајноста на човековите усовршувања.

Ваквата академска, владина и медиумска фарма на идеолошки одгаени клонови на социо-комунистичка револуција во светската интернационала, продолжува со свои мутантни влијанија против христијанските методи на толкување на фолклорот и на христијанските корени на САД.

XVI. Факти за експлоатација на детето и неговиот здрав сон за животот, отвореност кон моралните поуки за животот, смртта и вечноста

Џудињата во приказната за Снежана се пример за експлоатација на децата, како што и Црвенкапа е пример за сексуална експлоатација на ликови од приказните. Овие тенденции тезата ги разгледува и прек удодатни податоци за таквата деструктивност во човековото однесување. Два милиони деца во светот годишно се изложени на сексуална експлоатација, од кои околу 400.000 годишно само во САД. Која е нивната визија за смрт и вечност, за земни и небесни радости, кога погледот кон непосредната утрешнина завршува во психо-физички хаос и тортура и со десензитивизација кон чинот на престанок на постоењето, односно со потсмев и презир кон христијанскиот Спасител, Водач кон Рајот, Господ? Податокот за епидемија на сексуалната злоупотреба на децата од страна на возрасните од обата пола во САД денес, не може да биде занемарен од страна и на етнологите, фолклористите и книжевниците, како и на психолозите, социолозите и академските теоретичари, бидејќи и нивната интеракција во овие социјални и лични аномалии не може да биде исклучена, како што видовме од примери во литературата и медиумите кои промовираат сексуализирање и на самата приказна за Црвенкапа.

Американската фамилија на XXI век е далеку од првите фамилии на Плимут плантажите, кои во XVII век ја донесуваат првата библија и првите книги со народни приказни и христијански пораки. Вилијам Бредфорд, составувачот на првата книга за таа прва колонија, „*За Плимут Плантажата*“, (1620) ја цитира суштинската важност на библијата и на традиционалното христијанско гледиште на животните предизвици во непознатиот *нов свет* на Америка, во кој, смртта во однос на вечните идеали на Господ не значи ни страв ниту ограничување на човековите вечни можности за приближување кон креативната слобода на човекот и кон волјата на Бог.

Либералното образование на САД, од хипи-револуцијата до денес се покажало поразително штетно по моралните вредности. „*Се она што е омразено од либералите може да се сумира во два збора: „Западна Цивилизација“*“ пишува информираниот професор по англиска литература на Провиденс Колеџот и главен уредник на Тачстоун магазинот, Ентони Изолен (Anthony Esolen).

XVII. Враќањето во живот, како доусовршување на љубовта кон човекот и кон бог: смртта и оживувањето на ќерката во индијанското племе Су – „Сиукси“

Во анализата на индијанската народна приказна „Враќање во живот на единствената ќерка“ се препознатливи идеи и од повеќе други народни приказни, како и од христијанската религија пренесена на северно американскиот континент.

Оваа приказна е уште еден пример од синтеза на предисториски и библиски, но и футуролошки визии и научни истражувања во лекување на телото, душата, како подготвување за другиот свет (испитувања на влијанието на верата и молитвата: на Харвард, Станфорд и други универзитети). Во приказната човековиот гениј, индуциран од божествената промисла, го претставува и “минатото од бајките“ и “иднината на реалноста“.

Регенерацијата на кожата на индијанската девојка, која пред тоа била мртва, која е заедничката нишка на регенерирање на кожата и во медицинските науки денес, може да се анализира и како виртуелно медицинското *ретровертирано визионерство* спрема кое *вонземна цивилизација* им дала на старите приказни божествени тајни знаења за регенерација (на кожата на девојката) и за привремено враќање во живот, за да се заврши прекратената мисија на земјата, или

да се продолжи религиозното, христијанско верување во директна, семоќна божја интервенција во оживување на девојката (како и во хипотетичко создавање на “вонземјаните“ преку сезнајната суштина на Седржателот на вечноста).

XVIII. Во небесниот свет се стигнува по сопствен слободен избор, но спрема божји закон. Северно американската индијанската приказна на транзиција од земјата кон Големиот Дух, запишана од племето Семиноли: „Луѓе во посета на небото“

Во американско-индијанската приказна „Луѓе во посета на небото“ неодлучувањето, откажувањето на дел од посетителите на небото, да останат кај Големиот Дух (Бог), индицира особеност во религиозниот став – страв од телесните маки (варењето, распаѓањето на материјалната суштина на посетителите на небото, за да останат во вечноста) за преку тој процес да се прекалат душевната есенција на битието (да се постане ангел), она што може да го очекува *праведниот човекот* во задгробниот живот. Таа особеност покажува дека не секој човек, и меѓу тоа индијанско племе, како и не секој христијанин, е подготвен за апсолутна одлучност да му се верува на Бог, и да се биде со Него.

Моментот од оваа приказна каде дел од патниците кон вечноста се откажуваат од останување на небото, поради *процесот на вриење* низ кој треба да постанат достоинствени за нов живот во вечноста кај „Големиот Дух“, може да се набљудува како остаток од политеистички влијанија кои нудат избор за кој бог да се прифати, и на кој бог да му се сврти грбот (негирање на тројцата индијанци да минат низ огнени маки за да се прекалат, ослободат од телото на тој начин и да се трансформираат во огнена моќ, светлина, ангели. Во оваа приказна верувањето во бог кај дел од луѓето не е апсолутно, не е само-жртвено и не е од духовно задоволство, зашто меѓу вечното живеење и телесниот живот сеуште постои дел од природата на човекот која е посилно повлијаена од гравитацијата кон земниот живот и неговите задоволства и навики, каде и дел од луѓето во приказната одбираат да останат.

XIX. Дуалитет во персонификацијата на сонцето, симбол на вечната светлина:

а) Пагански канибализам (симбол за како светлината ја јаде темнината) и

б) Христијанска човекољубивост (симбол на вечните идеали на совршеноста која ја надминува телесната смрт)

Во ова поглавие е пренесена во целост содржината на приказната *Бабината мома Злата Позлатена*.

XX. Митолошки ликови и христијански принципи во македонската народна приказна „Бабината мома Злата Позлатена“

Приказната за „Бабината мома Злата Позлатена“ нема траги од семи-историски аранжмани (како што се пронајдени факти од германски хроники за прототипови во „Снежана и седумте џуциња“, но има во неа дел кој што е аналогија со дејствието на Снежана (кога Злата незабележана ги чисти одаите и се крие).

И во оваа приказна може да се препознае симбиоза на христијански и на пагански, маѓесни верувања со цел христијанизираната народна свест која го наследила ова паганско прикажување да се послужи и преку приказната со промовирање на христијанските идеали со кои би се наследило божјето царство (како на земјата така и потоа), во светли вечности од каде доаѓа и каде се упатува генезата на персонификацијата на Злата (сестра на сонцето).

Македонската народна приказна за Злата Позлатена е исклучителен пример на архетипска, мулти-културна, социолошки поливалента, космополитска содржина во која различни сталежи и национално-етнички обичаи и обележја се испреплетуваат и сугерираат асоцијации со примордијални и вечни мотиви.

Во оваа фолклорна спрега би можело да се издвојат:

- при-мордијалните пораки од фолклорната свест низ научни сознанија од космологијата кои засега се граничат со научна фантастика на светлите светови на *стринг теоријата* со која се занимава и астрономот Стивен Хокинг (String theory for the creation of eternity), по чии светлини се искачувал и принцот од приказната за Злата Позлатена, и

- бестијално-демонскиот и тривијално-банален нагон за уништување, согорување (на Еѓупката во катраносана рогозина) и пропаѓање во сопствен микро космос на *црни дупки*, негативистички нагон за уништување на идеалите кон, и на, “вечноста“.

Оваа приказна е морална поддршка на верувањето дека сонцето, светлината, топлината, животодавноста – постојат и за време на земниот живот (во душата на верниците), и истите продолжуваат и после децениски долгиот живот на човековото битие, наспроти кое сончевата старост е уште една „релативна вечност“. Староста на сонцето спрема мерливите инструменти на човекот денес, се проценува на средовечност од своето *создавање*, после која и преостануваат уште 5 милијарди години (до смртта на оваа звезда), во „случај Господ во својата неслучајност да има дизајнирано поинаква судбина на сонцето од онаа која човекот преку науката, му ја претскажува на сонцето“.

XXI. Рурална и ројална генеалогичка на злото и доброто, на смртта и вечноста. Господ ја удостојува Мара Пепелашка со натприродни подароци: „вечна љубов“.

Наспроти племската, кралска генеалогичка на Пепелашка во Гримовата бајка, Мара Пепелашка, во македонската приказната на Цепенков таа е сместена во обично сиромашно селско семејство. Но постојат и неколку други разлики меѓу овие две варијанти на народни приказни кои ја одредуваат приказната како македонска варијанта. По својот однос кон *смртта и кон другиот свет, вечноста*, македонската приказна е и хронолошки постара и поблиска до анималистичките, митски трансформации (мајката престорена во крава), но од друга страна и парадоксално поблиска до христијанските традиции на простување, милосрдие, и над се љубов за своите деца (како љубовта на господарот на вечната морална правда, Бог, кон своите луѓе), односно како љубовта и каењето на мајката кон детето (кога пост-хумно мајката и помага на ќерка си), љубовта на детето кон мајката (жалењето на Пепелашка за мајка си) и покрај нејзината строгост.

XXVI. Омраза предизвикана од гордост, суета, самољубие и завист: предизвикувач на смртта. Континуитет на вредностите како спроводник: до другата страна од смртта, вечноста

Во народната приказна позната како „Трноружка“ кај Цепенков, и како „Заспаната Убавица“ кај браќата Грим (и многубројните верзии спрема нив) во најпопуларните евро-американски народно-книжевни и анимирани филмови, и женската хероина, како и сите живи створови на кралскиот двор, вклучувајќи ги и мувите на сидовите, го задржуваат, одложуваат, процесот на умирање за 10 децении, додека да се исполни натприродната проекција на вишата сила, која во овој случај не е позитивна, и доаѓа од злите наречници, претставници на темниот свет од вечната вселена. Народната свест преку оваа приказна сака да упати етичко предупредување кон одговорноста на деспотските владеења во средните векови: дека и обичните луѓе, кои имаат скриени, натприродни, од бога (или од фаволот) дадени сили за укажување на некои недостатоци во а) надворешниот ред и протокол на нештата (одреден број на чинии за одреден број на гости) или б) во духовните закони на „гостите“ (гордост, суета, самољубие и завист) можат да постанат *предизвикувачи на смртта* (макар и привремена).

Заклучок

Необична е сличноста на книжевниот и фолклорен интерес и дејност на првите доселеници од Европа во САД со првите преродбеници во Македонија. И двата сегмента од овие денешни

држави, се раководеле од големите идеали за просветлување на народната свест со преродбенскиот дух, низ интелектуалците и низ “природната“ интелигенција. Американската и македонската традиционална, народна и христијанска литература (од времето на Цепенков и на евро-американските просветителски народно-црковни книжевни четива), ќе се засновуваат скоро исклучително врз христијански светоглед, со реално идилични, пасторални потраги по убавината над урбаните затвори на денешнината. Нивните корени се во традиционалната соработка помеѓу Америка и старите европски култури и литератури. Тој процес на асимилирање на народниот дух во потрага по смисолот на животот и на вечноста, и на негово транспонирање во индивидуализирано креирани карактери во приказните, покажува слична иако независна креативна интелектуална снага, агрегат на личните и општите особености и на македонскиот како и на американскиот раскажувач.

Македонскиот раскажувач останал поблизок до архетипските симболи на умување и делување, додека кај американскиот приказните веќе доживуваат трансформации низ западната либерална ревизионистичка мисла чија цел е негирање на традиционалното христијанско наследство. Тезата го застапува правото на фолклорот да истражува со толерантен, мулти-културен светоглед кон религиите, вклучувајќи ги и христијанските влијанија во народните приказни, кои се поагресивно се мета на културно загрозување на христијанската врста на фолклорно наследство, во име на глобалната, и анти-христијанска агенда на мулти-културализмот. Оваа теза е одбрана на тие загрозени христијански наследства.

Консултирана литература:

1. Bennet William, *The American Patriot's Almanac*, Thomas Nelson, 2008
<https://books.google.mk/books?isbn=1595553754>
2. Carter, Angela, *The company of Wolves*, LLC book, 2010
<https://books.google.mk/books?isbn=1158507151> and
<https://books.google.mk/books?isbn=0812200632>
3. Esolen, Anthony, *Western Civilization*, Regnery Publ., Washington D.C., 2008
4. Federer, William, *Back Fired*, AmerisearchInc., 2005
www.goodreads.com/book/show/1164665.Backfired
5. Garner, James, <https://books.google.mk/books?isbn=0285640623>
6. Kantor, Elizabeth, *English and American Literature*, Regnery Publ., Washington D.C, 2006